

سیاست قضایی در برابر سیاست تقنینی

مصاحبه با
دکتر سیدحسین حسینی
مدیر گروه حقوق جزای دانشکده حقوق
دانشگاه فردوسی مشهد

نمی تواند خلاف حقوق کیفری مدرن باشد. و علی الاصول زندان می تواند با رعایت موازین علمی دارای کارایی مثبت باشد. امروزه اداره زندان مستلزم داشتن علم و عمل به آن علم می باشد. بدیهی است وجود زندان و اداره آن بدون توجه به شرایط علمی کارایی مطلوبی نداشته باشد. ذکر این نکته نیز خالی از وجه نیست که معلوم شود انتظار از زندان به عنوان یک مجازات چیست. بدین جهت گرچه در طول تاریخ مجازات زندان وجود داشته ولی انتظار و برخورد با زندانیان حسب انتظار از زندان متفاوت بوده است. بنظر می رسد هدف کنونی مجازات زندان صرفاً سلب آزادی رفت و آمد مجرم نیست. بلکه تلاش می شود زندانی در این دوره محدودیت همزمان با شیوه باز اجتماعی شدن آشنا شود به طوری که زندان مقدمه لازم برای ادامه زندگی در جامعه باشد.

گفتگو سیاست گذاری قضایی و تقنینی جمهوری اسلامی ایران را مخصوصاً در سال های اخیر نسبت به امر زندان چگونه ارزیابی می کنید؟

قانونگذار جمهوری اسلامی ایران از ابتدا در مقررات جزایی مجازات حبس را رسماً به عنوان یکی از ضمانت اجرای کیفری پیش بینی نموده است. سیاست قضایی نیز طبعاً از سیاست تقنینی پیروی نموده است. نکته ای که در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ در این خصوص قابل توجه است مکانیسم تبدیل مجازات در مقام تخفیف مجازات می باشد. بدین معنا که دادگاه می تواند در حدود ماده ۲۲ قانون فوق الذکر به منظور اعمال تخفیف مجازات، مجازات مندرج در قانون را به مجازات دیگری که مناسب تر به حال متهم باشد تبدیل نماید. این سیاست قانونی باعث شده است که سیاست قضایی در مواردی از این فرصت بهره برده و مجازات حبس را به منظور تخفیف مجازات تبدیل به مجازات دیگری مثلاً جزای نقدی نماید. صرف نظر از ابهامات عدیده ای که در این خصوص وجود دارد، جواز قانونی تبدیل به منظور تخفیف زمانی قابل توجیه می باشد که موجبات تخفیف در پرونده کیفری وجود داشته باشد. و الا چنانچه جواز قانونی مذکور ابزاری باشد در خدمت اعمال سیاست حبس زدایی، به نظر می رسد عمل به خلاف مقصود قانونگذار شده است. در خصوص سایر بحث های نظری که در سال های اخیر در مقام محو مطلق کیفر زندان می شود، همانطور که گفته شد در هیچ کشوری از مجازات زندان کیفر زدایی مطلق نشده است زیرا علاوه بر این که نیاز به اصل کیفر زدایی مطلق هنوز تبدیل به یک نظریه مطلق علمی نشده، اعمال اصل مزبور نیز نیاز به مقدمات عدیده ای از جمله شناسایی جایگزین خلفی است که بتواند این جایگزین در مقابل حذف کیفر حبس مقاومت نماید. ◀

گفتگو شما چه تعریفی از نهاد «زندان» دارید؟

اینجانب تعریفی بخصوص از زندان ندارم. زیرا زندان از قدیم در حقوق کیفری و ترمینولوژی حقوقی و حتی کتب فرهنگ لغت تعریف شده است. آنچه که از مجموع منابع مذکور استنباط می شود این است که زندان به معنای اطلاق می شود که برخی مجرمین در آنجا نگهداری می شوند. البته در فرهنگ لغت زندان به جایی گفته می شود که در آنجا محکومین و متهمین نگهداری می شوند. دلیل تعریف اخیر این است که تفکیک تخصصی حقوقی میان بازداشتگاه و زندان نشده است. بنابراین در معنای حقوقی زندان محلی است برای اجرای مجازات حبس. از نظر تاریخ حقوق کیفری کیفر حبس یکی از قدیمی ترین مجازات ها بوده است. از جهت حقوق تطبیقی نیز این کیفر در تمام کشورها همواره در لیست مجازات ها، جایگاه مهمی را برای خود حفظ نموده است و در حال حاضر نیز در هیچ سیستم کیفری مجازات زندان (به عنوان یکی از ضمانت اجراهای اصلی) حذف نشده است.

گفتگو شما چه کسانی را مستحق مجازات زندان می دانید؟

همانطور که گفته شد در دنیای حاضر مجازات حبس به طور مطلق از سیستم کیفری، کیفر زدایی نشده است. دلیل این امر می تواند این باشد که در مواردی این مجازات با اهداف حقوق جزا مغایرت ندارد. و می تواند لا اقل در مواردی کماکان نقش بازدارندگی - اصلاحی برای سیستم کیفری ایفاء نماید. ولی همانطور که از سوال شما پیداست هر مجرمی مستحق کیفر حبس نیست بدین دلیل که کیفر حبس نیز یگانه مجازات نیست و برای تمام مجرمین نیز نمی تواند مفید باشد. بنابراین موضوع مهم این است که تشخیص داده شود که مجازات زندان برای کدام مجرم مفید و برای کدام مجرم مضر است. در فرضی که نه تنها اثر بازدارندگی ندارد بلکه موجبات تشویق به ارتکاب جرم را نیز فراهم کند طبیعی است گفته شود زندان باید نابود گردد. ولی شاید مناسب نباشد این فرضیه علی الاطلاق پذیرفته شود و بگوئیم زندان هیچ زمان و نسبت به هیچ مجرمی مناسب نیست. پس می توان پذیرفت که زندان می تواند در مواردی تأثیر پذیر باشد. کمک از داده های علم کیفر شناسی می تواند ما را راهنمایی کند تا بتوانیم مجرمین مناسب برای زندان را تشخیص دهیم. مطالب فوق به این معنا نیست که مجازات زندان لزوماً به عنوان ضمانت اجرای انحصاری یک جرم باشد. بلکه می توان از طریق مدل مجازات های اصلی یا اصلی و تکمیلی یا اقدامات تأمینی و تربیتی به مجازات یک جرم نگاه همه جانبه داشت.

گفتگو راندمان و کارایی مجازات حبس را چگونه ارزیابی می کنید؟
حسب توضیحات مختصر ارائه شده، حبس به طور جزم و قطع